

Türkiye'deki Mantık Eğitimi, Sorunlar ve Öneriler¹

Zekiye Kutlusoy²

Özet

Bu yazı, Türkiye'de hem ortaöğretim düzeyindeki hem de ortaöğretime felsefe grubu öğretmeni yetiştirmekte olan üniversite düzeyindeki mantık eğitiminde karşılaşılan kimi sorunların üstesinden gelebilmek için, üniversitelerin felsefe grubu eğitimi anabilim dalları ile felsefe bölümlerinde uygulanabilecek bir mantık eğitimi programı önermeyi amaçlamaktadır. Bu öneride, öncelikle, felsefe bölümlerine oranla programlarında daha az mantık dersine yer vermek durumunda kalan felsefe grubu eğitimi anabilim dalları göz önünde bulundurulurken, bir mantık eğitiminde mutlaka yer alması gereken en az sayıdaki dersin belirlenmesi yoluna gidilmiştir. Ayrıca, programa konulması önerilen mantık derslerinin, birbirlerine olduğu kadar programın diğer derslerine de destekleyici bir katkı sağlayabilmesi açısından bir süreklilik içinde programa yerleştirilmesi sırasında, ana programın bütünlüğünün de gözetilmesine özen gösterilmiştir.

Anahtar Terimler: felsefe/felsefe grubu eğitimi, mantık -geleneksel/sembolik mantık eğitimi.

Abstract

In order to overcome problems encountered in logic education at both high schools and universities in Turkey, this paper aims at proposing a course schedule for logic education which is applicable in departments of philosophy and of philosophy education at universities. In this proposal, considering primarily departments of philosophy education rather than departments of philosophy since schedules for philosophy education may contain less logic courses than those for philosophy, one attempts to determine minimum courses which should take place in a logic schedule. Furthermore, in planning this schedule, the requirement that courses included in it be contributory to each other and also to other courses of the whole main schedule for philosophy/philosophy education is taken into account.

Key Words: philosophy education, logic -traditional/symbolic logic- education.

¹ 10-11 Nisan 1997'de Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Felsefe Grubu Eğitimi Bölümü'nün düzenlediği "Felsefe Grubu Eğitimi ve Sorunları" başlıklı sempozyumda sunulan bildirinin güncelleştirilmiş ve geliştirilmiş metni.

² Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi.

Türkiye'de hem ortaöğretim hem de üniversite düzeyinde yapılmakta olan mantık eğitiminin/öğretiminin, her iki düzeyde de -kapsamlı bir öğretim programı içeriğinin kısa sürede verilmesi zorunluluğu, kimi öğrencilerin bilgisel açıdan gerektiği düzeyde yetkin olamayışı, derslerde kullanılan materyalde karşılaşılabilecek bazı yetersizlikler ve öğrencinin/öğreticinin motivasyonunu düşüren daha başka olumsuz durumlar gibi- bir takım sorunlara sahip olduğu görülmektedir. İşte bu yazı, bu sorunların doğrudan yaşantılandığı bir mantık öğrenciliği/öğreticiliği sırasında yapılan gözlemlerin ve edinilen deneyimlerin, çözüm arayışları bağlamında değerlendirilmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir öneride bulunmak, daha açıkçası, üniversite düzeyinde uygulanabilecek bir mantık eğitimi programı önerisinde bulunmak amacını taşımaktadır. Burada önerilen program, üniversite düzeyindeki bir mantık eğitiminde en azından yer alması gereken dersleri içermektedir; ancak, diğer dersler gibi mantık dersleri açısından da daha kısıtlı bir alana sahip olan felsefe grubu eğitimi anabilim dallarının tersine, felsefe bölümlerinde daha fazla mantık dersinin elverdiğince programa alınmasının ise olanaklı olduğu açıktır.

Ortaöğretim düzeyinde yalnızca son (üçüncü) sınıfta, yani toplam olarak tek bir yıl-da, haftada iki saat olmak üzere, güz yarıyılında klasik/geleneksel mantık, bahar yarıyılında ise modern/symbolik mantık öğretilmektedir. O da sınıf geçme sistemindeki sözel bölümler olan sosyal bilimler ve edebiyat kollarında. Sayısal bölümler olan fen bilimleri ve matematik kollarında ise felsefe grubu derslerinden, yani felsefe, sosyoloji ve mantık derslerinden, yalnızca biri zorunlu olarak seçilmekte; seçilmemesi durumunda mantık dersi zaten hiç görülmeden geçiştirilmiş olmaktadır. Ortaöğretimde mantık dersini veren felsefe grubu öğretmenleri, derslerinde, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1993 yılında yayımlanmış olan *Lise Mantık Dersi Öğretim Programı*'nı izleyerek, bu program doğrultusunda yazılmış ve M. E. B. Talim ve Terbiye Kurulu'na beş yıl süreyle ders kitabı olarak okutulması onaylanmış olan -ana bölümlerinden ilkinde geleneksel mantık, ikincisindeyse symbolik mantık konularının işlendiği- mantık kitaplarını okutmaktalar. Şimdi, ayrıntılı olarak incelenecek olursa, söz konusu mantık dersi programının oldukça yüklü bir içeriğe sahip olduğu görülecektir. Gerçi, programı hafifletmek amacıyla, 1998-1999 öğretim yılından itibaren bu içeriğin symbolik mantık ayağındaki kimi konular ilgili programdan çıkarılmışsa da ([3], 3), geriye kalan kapsamın da yoğun bir çerçeveyi barındırdığı açıktır. Öte yandan, okutulmakta olan mantık kitapları da dikkatli ve titiz bir değerlendirilmeye tabi tutulacak olursa, eleştiriye açık -örneğin, bazı konulara ilişkin olarak önemli ayrımların/ayrıntıların farkına varılmasını sağlayacak işlevsel ve bol örneğe/uygulamaya yer verilmemiş olması gibi- kimi noktalar kolaylıkla yakalanabilecektir. İşte, bu türden sorunların karşısında kalabilecek olan mantık öğretmeni yeterli bilgi birikimine sahip değilse, örneğin, üniversitede iyi bir mantık eğitimi almamış veya öğrendiklerini unutmuş ise (ki böyle durumlarda kimi zaman ders öncesi hazırlığı da pek bir işe yaramıyor), öğretmenlik etkinliği sırasında, hele ilk yıllarında deneyim eksikliğiyle de, çok büyük hatalara düşebilecektir. (Staj uygulaması sırasında stajyer öğrencilerimizden, zaman zaman, mantık derslerinde dersin öğretmeni tarafından yapılan yanlışların yanı sıra, bilinmediği için bazı mantık konularının hiç işlenmeksizin geçildiğine ilişkin eleştiriler duyabilmekteyiz.) O halde, öncelikle bizlere/akademisyenlere büyük iş düşüyor: Felsefe grubu öğretmeni adayı durumundaki öğrencilerimizi öyle iyi yetiştirmeliyiz ki, gelecekteki meslek yaşamlarında, bu denli yoğun bir içerik, böylesi bir zaman darlığı, derste kullanılacak materyalden doğabilecek güçlükler, üstüne üstlük son

sınıf öğrencisinin üzerindeki üniversite sınavı baskısı, bu sınavda eskiden çok az sayıda da olsa mantık sorusu sorulmasına karşın, artık hiçbir mantık sorusunun sorulmamasından ötürü öğrencinin bu derse yeterli ilgiyi ve dikkati yöneltememesi gibi olumsuz etmenler karşısında başarılı olabilsinler. (Tam da burada, dersteeki motivasyonun azalmasını engellemek için, son yıllardaki uygulamadan bir an önce vazgeçilerek üniversite sınavında bilinçli bir özenle hazırlanmış özgün mantık sorularının sorulmasının gerekliliği, mutlaka vurgulanması zorunlu hale gelen bir nokta olarak karşımızda duruyor.) Ancak belli bir bütünlüğe sahip mantık bilgisi açısından iyi donanımlı, yetkin bir öğretmen, bu dersi, karşılaştığı tüm sıkıntıları aşarak, öğrencisinden gelecek -örneğin, geleneksel ve sembolik mantık alanları arasındaki farka, ilişkiye ve geçişe ilişkin sorular gibi- olası sorularla da baş ederek, ayrıca işlediği konulara ilgi ve merak uyandırıp onları öğrencisine pekala sevdirmesini de bilerek, verebilir. Ters durumdaysa, bu dersi doğru dürüst verebilmesi için pek de şanslı olduğu söylenemez.

Burada, çok önemli bir soru kaçınılmaz olarak karşımıza çıkıyor: Pekiyi, üniversite düzeyinde felsefe grubu öğretmeni yetiştiren eğitim fakültelerinin (ki bunlar, Çukurova Üniversitesi-Eğitim Fakültesi, Gazi Üniversitesi-Gazi Eğitim Fakültesi ve Atatürk Üniversitesi-Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi'dir) ortaöğretim sosyal alanlar eğitimi bölümlerinin felsefe grubu eğitimi/öğretmenliği anabilim dallarının yanı sıra, felsefe bölümlerinde de (ki bunlar da Ö. S. Y. M.'nin Haziran 2003 Sınav Kataloğu'na göre, Atatürk, Boğaziçi, Cumhuriyet, Dicle, Galatasaray, Gazi, Kocaeli, Mersin, Muğla, Orta Doğu Teknik, Pamukkale, Sakarya, Uludağ ve Yeditepe Üniversiteleri'nin Fen-Edebiyat Fakülteleri; Ege, Hacettepe ve İstanbul Üniversiteleri'nin Edebiyat Fakülteleri; Ankara Üniversitesi-Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi ile Bilkent Üniversitesi-İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi çatıları altındaki felsefe bölümleridir) mantık eğitimi nasıl olmalıdır? En ideal mantık programı nasıl gerçekleştirilir; neler yapmalıyız? Bu sorulara yanıt aramak, yalnızca, ortaöğretim düzeyinde mantık derslerini en iyi şekilde verebilecek felsefe grubu öğretmenlerini yetiştirerek mesleğe kusursuz olarak hazırlamak açısından değil, üniversite düzeyinde bu dersi alan öğrencilerin gelişimine yapılabilecek katkılar açısından -düşünmenin kendisi üzerine düşündüğü felsefe dalı olarak mantığın, hem insanın tek ayrıcalığı ve gerçek gücü olan düşünme yetisini doğru değerlendirebilmesi hem de bu yetisinin tüm düşünsel etkinliklerinin bir aracı olduğunun bilincine varabilmesi açısından- da anlamlı ve önemlidir: "Soyut düşünce, kültürel zeminin oluşmasına yaptığı katkının yanı sıra, bireysel ve toplumsal düşüncenin ufkunun açılmasında her zaman öncü bir rol üstlenmiştir. Çünkü soyut düşünce, her şeyden önce düşüncenin bizzat kendisinin bir özelliğidir. Dolayısıyla da gerek bilimsel düşüncenin gerekse araştırma kültürünün oluşmasında ve gelişmesinde şüphesiz büyük bir katkısı olmaktadır. İşte bu sebeple, mantık, matematik ve felsefe üçlüsü, bir bütünün parçaları olarak doğrudan veya dolaylı bir yolla tarih boyunca entelektüel, teknolojik ve toplumsal gelişmeye hayat vermiş, çok yönlü olarak onların gelişimini karakterize edebilmiştir." ([4], 14).

Eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılmasının hemen ardından ilk kez 1998-1999 akademik yılında uygulanmaya başlanan toplam beş yıllık program, felsefe grubu eğitimi anabilim dallarının yeni programı olarak, felsefe, mantık, sosyoloji ve psikoloji derslerinin yer aldığı üç buçuk yıllık (yedi yarıyılık) bir lisans programı ayağı ile, onu izleyen ve alan öğretimine yönelik dersleri içeren bir buçuk yıllık (üç yarıyılık) bir ortaöğretim alan öğretmenliği tezsiz yüksek lisans programı ayağından oluşmaktadır. Bu iki ayaklı programı başarıyla tamamlayan öğrencilerin yanı sıra, ilgili enstitülerin açması

durumunda ve belirledikleri bir kontenjan dahilinde, felsefe ve sosyoloji bölümlerinden mezun olan öğrenciler de, istenilen koşulları sağladıkları takdirde, bir buçuk yıllık tezsiz yüksek lisans programına devam edip ortaöğretimde felsefe grubu öğretmeni olma hakkını kazanabilmekteler. Şimdi, üç buçuk yıllık lisans programı döneminde bir grup eğitiminin söz konusu olduğu felsefe grubu eğitimi anabilim dallarında, dört yıllık felsefe bölümlerine oranla mantık derslerine daha az yer ayrılabilceği açıktır. Bu çerçevede, yetkin, tutarlı ve bütüncül bir mantık öğretimini yine böyle bir felsefe öğretiminin içine uygun bir biçimde yerleştirebilmek için, felsefeden kopmuş tümüyle bağımsız formel bir disiplin olarak görülen sembolik mantık dersi ilk yıl verilebilir. İçerikten yoksun bu mantık alanında, olgu/varlık alanını dikkate almak, olgusal içeriklerle uğraşmak zorunda kalmaksızın, yalnızca mantıksal formlar arasındaki formel ilişkilerin irdelenmesini, içeriksiz (boş) biçimlere ilişkin mantıksal denetlemeleri, başta yadırgasa bile, ilk yılda kolaylıkla kavrayabilir öğrenci. Öte yandan, hem içeriksel hem de formel bir yana sahip olan geleneksel mantık, içerikli yanı ile temel felsefe sorunlarının yer aldığı, özellikle ontolojik ve metodolojik nitelikli, yoğun felsefe tartışmalarının yapıldığı bir alan olup, kısaca felsefeye özgü bir kapsama sahiptir. Bundan ötürü, bu dersin hemencecik ilk yılda, hele hele ilk yarıyılıda ilk günden itibaren, felsefi söylemi ve terminolojiyi tanımayan, felsefeyi hiç bilmeyen, ayağının tozuyla yeni gelmiş öğrenciye verildiğinde, zorlayıcı bir derse dönüştüğü, bu durumdaki öğrenciye Aristoteles'in kaygı edinip de didiklemediği sorunları ve yanıt arayışlarını sezdirmek açısından pek de işlevsel olamadığı gözlemlenmektedir. O halde, günümüzdeki tarihsel sürecin izlendiği yaygın uygulamanın tersine, geleneksel mantık dersinin en erken ikinci yılda verilmesi daha verimli ve başarılı bir sonucun yolunu açacakmış gibi görünüyör.

Şimdi, sembolik mantık her ne kadar felsefeden kopmuş bir alan olarak değerlendirilse de, önemli olan, onun felsefedeki uygulamalarının aydınlatılmasıdır ([3], 140-143). Örneğin, Prof. Dr. Teo Grünberg'in yeni bilim anlayışı çerçevesinde mantığın uygulamalarına ilişkin çok net bir görüşü vardır: Bilimler doğrulanmaktan çok yanlışlanmaya elverişli olan önermeler ortaya koyarlar ve mantık, tutarsızlıkları saptayıp giderici süzgeç rolü ile, tüm bilim alanları için çok önemli bir yöntemdir; çünkü o alanın bilimsel dağarcığına teker teker girmekte olan önermelerin birbiriyle çelişip çelişmediğine, tutarlı bir bütün yaratıp yaratmadığına, dolayısıyla o bilimsel alanın bilgi birikimini mantıksal bir çelişkiye, hataya düşmeksizin oluşturup oluşturmadığına ilişkin denetleme yöntemini yalnızca formel mantık vermektedir. Bu anlamda, dinamik bir bilgi edinme sürecinde daha da arındırılmış bir dağarcık oluşturmak için, tüm bilimler bir yöntem olarak kullanılmak zorundalar mantığı ([2], 235-236). İşte, önermelerin bir arada tutarlılığı, akıl yürütmelerin/çıkarımların geçerliliği, önermelerin formel özellikleri (totoloji/geçerli, çelişki/tutarsız ve olumsal/geçersiz ama tutarlı olup olmadıkları) ile önermelerarası eşdeğerlik ilişkilerini denetleme yöntemleri, sembolik mantık paketinin ana gövdesini oluşturur. Burada ilişkiler tümüyle biçimsel/mantıksal yapılar arasındaki biçimsel/mantıksal ilişkilerdir. Bu çerçevede içerik soyutlanırsa, bu soyutlamayı, içerikten yoksun formu (biçimi), şematik bir yapı olarak öğrenci görmeye başlar. Tabii burada sembolleştirme işlemlerinin, daha açıkçası günlük/doğal/tarihsel dilden formel mantık diline geçişin yolunu yordamını bilmenin önemini vurgulamak gerekmektedir. Formelleştirerek (soyutlayarak, içeri boşaltarak, yani olgudan arındırarak), tek tek her tekil durum için ayrı ayrı düşünmek yerine, yapısal genellemelere varmak ve biçimlerarası ilişkileri görebilmek gibi zihinsel işlemleri, mantıksal süreçler olarak,

üniversite eğitimi içinde bireyin kazanmasının avantajı büyük olacaktır. İşte, sembolik mantık dersi, bu amaca hizmet edebilmek için de, haftada üç kredi-saatten iki yarıyla yayılarak verilmeli. Birinci yarıyıldaki doğruluk-fonksiyonu mantığı, ikinci yarıyıldaki niceleme/yüklemler mantığı, ayrıntılı bir biçimde irdelenerek işlenmeli. Her ikisinin de başında önemli ve temel sayılabilecek sembolleştirme örnekleri üzerinde yeterince durulmalı; bu çerçevede bu formel dilin grameri çözümlenerek, yapısal özellikleri ile temel dilsel öğeleri tanıtılmalı; böylece, doğruluk-fonksiyonu mantığından, eklenen yeni öğelerle genişletilmiş ve yetkinleştirilmiş bir mantık sistemi olan niceleme/yüklemler mantığının nasıl oluşturulduğu, ayrıca, doğruluk-fonksiyonu mantığındaki önermelerin içsel yapılarının, niceleme/yüklemler mantığında nasıl çözümlenmesi konusu olduğu da aydınlatılmalı. Mantık dilinin günlük dili tam olarak da karşılayamamasından ötürü, sembolleştirme alanının zorlukları olduğu açıktır. Ama yine de, dil/yaşam ile mantık arasındaki ilişkinin kurulduğu sembolleştirme zayıf bir şekilde geçirtilmemeli; biçimsel yapılar sembolleştirmeden sonra kolayca görülebileceği için, formların, formlararası ilişkilerin öğrenci tarafından iyice hissedilmesinin, ancak bu şekilde sağlanabileceği bilinmeli. Sembolleştirmeye bazen yeterli zaman ayrılmamakta, ancak o zaman da "p"lerin "q"ların ne anlama geldiğinin tam olarak da bilincine varamayan öğrenci, haklı olarak uğraştığı şeyi anlamsız bulmakta. Bu çerçevede ayrıca, sembolik dil/notasyon/teknik ile, birçok sorunun daha anlaşılır bir şekilde dile getirilebilmesi ve çözümüne ilişkin mantıksal düşünce işleyişinin kolaylaştırılabilmesine ilişkin olanağı fark etmek de öğrenci için bir kazanç olacaktır. Bundan başka, mümkün olduğu kadar öğrenciyi zorlayıcı orijinal örnekler yaratarak, onu şaşırtıcı değişik durumlarla karşı karşıya bırakarak, önermelerin doğruluk-değeri çözümlenmesi ve statü, eşdeğerlik, tutarlılık, geçerlilik gibi temel kavramları iyice anlaması sağlanmalı. Konular arasındaki geçişler, doğruluk-değeri tablosu ile çözümlenici çizelge gibi mantıksal denetleme yöntemleri arasındaki ilişkiler, doğruluk-fonksiyonu mantığı ile niceleme/yüklemler mantığı arasındaki bağ netleştirilmeli. Çok sıradan olmayan sınavlarla da bunların başarılı bir şekilde araştırılması. Bunun için sınavlar açık-kaynak sınavı olarak yapılmalı; öğrenci istediği kaynağı sınavta getirip kullanabilmeli.

İki yarıyıl sembolik mantık ile, zihnin düşünme ilkelerine/yasalarına, akıl yürütme formları ile ilgili kavramlara, önermelerarası biçimsel ilişkilere ilişkin bilgiler verildikten ve de öğrencide mantıksal bir biçimsellik sezgisi yaratıldıktan sonra, ikinci yarıyılın uygun bir noktasında bütün bir niceleme/yüklemler mantığı içinden Aristoteles temelli geleneksel mantığın sembolleştirilmiş hali çekip çıkarılmalı; çünkü bu mantık aslında, günümüzde, oldukça gelişmiş-genleşmiş, dal-budak salmış olan sembolik mantığın bir parçası olmak durumunda kalmıştır. Kısaca söylemek gerekirse, küme-üye ilişkisine dayanan geleneksel mantık niceleme/yüklemler mantığı kapsamında birli/teklilyüklemler mantığı olarak, yalnızca birli-yüklemler (özellikler/nitelikler) ile, yani bir özneye/konuya yapılmakta olan bir yüklemlemenin dile getirildiği (S'ye P'nin yüklendiği) "S P'dir." formundaki kategorik önermelerle uğraşır ve buradaki yüklemlemede yalnızca birli-yüklemler, yani sembolik anlamda tek bir ad-sembolüne yüklenen sıfatlar/özellikler söz konusu iken, iki veya daha fazla üyeli/özneli ilişkilerin dile getirildiği ikili-yüklemlere, üçlü-yüklemlere, ..., n-li yüklemlemlere (çoklu-yüklemlere) yani birden fazla ad-sembolünün yer aldığı bağıntılara yer verilmez. Bu anlamda geleneksel mantığın nitelikler mantığıdır. Bu şekilde, çok net olarak, geleneksel mantığın sembolik mantığın neresinde, ne şekilde yer aldığı, bu iki mantık alanının birbirlerinden aslında hiç de

kopuk olmadığı da gösterilebilmelidir. Ayrıca, sembolik mantık kapsamındaki niceleme/yüklemeler mantığından boş-olmayan-kümeler mantığı olarak da görülen geleneksel mantığa geçişte küme kuramından da yararlanılabilir. İşte, ikinci yarıyıl mantık dersi kapsamında işlenecek, niteliklerden başka ek öğeler olarak bağıntıların da devreye girdiği, daha kapsamlı bir sembolik mantık alanı olan niceleme/yüklemeler mantığı içindeki konumu belirlendikten sonra, yani sembolik mantık ile arasındaki ilişki netleştirildikten sonra, geleneksel mantığa gelecek yarıyıllardan birinde geçmek çok uygun olacaktır. Geleneksel mantık alanında, yoğun ontolojik kaygılar temelinde varlıkla ilişki başladığı ve bu alanda hem ontoloji hem de lojik bir arada olduğu için, o zamana dek almış olduğu birtakım derslerden ötürü kendisinde belli bir bilgi birikiminin ve sezginin oluştuğu öğrenci de, örneğin, kategorileri, birinci töz-ikinci töz ayrımını, cins-tür ve işlem-kaplam ilişkileri bağlamında terimlerarası/kavramlararası ilişkilerin ortaya çıktığı önermeler ile tasımları, önceki bir yarıyıla göre daha kolay anlayabilecektir.

Yalnız geleneksel mantığı da o noktada bırakmamak gerekir. "Mantık" teriminin iki anlamını da, hem bir bilim olarak hem de bir yöntem olarak mantığı göz önünde bulundurarak, mantık biliminin, yani meta-mantığın (metalojik) da bilincinde olunmalı. Şimdi, mantık kuralları düşünme edimlerinde bir yöntem, bir teknik olarak kullanılır, uygulanırken; meta-mantıkta ise bu kurallar/yöntem üzerine konuşulup kuramsal bir çerçeve içinde yöntem olgusu araştırılarak sorgulanır. Burada mantık bir metodoloji alanı olarak karşımıza çıkıyor. İşte, Aristoteles mantık biliminin kurucusudur ve onun ürünü olan geleneksel mantık bağlamı da bu alanın ilk çalışma örneği olarak, bir bilimsel metodoloji kuramıdır. Modern bilim mantıkçılarının, günümüzde tümevarımlı (endüktif) ve tümdengelimli (dedüktif) akıl yürütme biçimlerinin (bir anlamda, "yöntem çağı" olarak adlandırılan 17. yüzyılda ortaya çıkmış F. Bacon'ın ve R. Descartes'ın metodolojilerinin) bir uzlaşımı olarak gördükleri bilimsel yöntemin modern bir yorumu olan "hipotetik-dedüktif" yöntem, aslında, Aristoteles'in bilimsel yöntem anlayışında yüzyıllarca önce kendini göstermiştir ([5], 70). O halde, geleneksel mantık dersi sonrasında, programın sürekliliği ve bütünlüğü açısından, gidilmesi gereken nokta bilim felsefesi dersi olacaktır. Düpedüz yöntem sorununu kendisine temel sorun alanı olarak belirlemiş olan bilim felsefesi dersine geçişi, geleneksel mantık dersinin bir felsefe eğitimi programı olduğu açıktır. Burada olduğu gibi, mantık derslerinin bir felsefe eğitimi programı olduğu yer almasının işlevsel rolünü ve önemini ortaya çıkarmak için, onları programda daha sağlam yerlere oturtabilmek, kısaca, onları programın bütünlüğü içinde diğer derslerle ilişkilendirmek, gerçekten gerekmektedir. Böylece programla bağlantısı netleştirilecek mantık derslerinin, programda yer alan öteki felsefe derslerinin öğretimine de katkısı sağlanabilecek, hatta felsefe ve mantık dersleri arasında kurulacak bir etkileşim köprüsüyle birbirlerine yapabilecekleri katkıların yolu açılacaktır. (Zaten, felsefe ile mantık da, Batı felsefesi geleneğinde sürekli birbirlerini tetikleyip şekillendirdikleri bir karşılıklı etkileşim süreci içinde, birlikte ve el ele ilerlemektedirler ([1], ix)). Bu yaklaşım çerçevesinde, eğer yapılabiliyorsa -ki bu, felsefe grubu eğitimi anabilim dallarında olmasa bile felsefe bölümlerinde olanaklı olabilir- geleneksel mantık iki yarıyıllık bir ders olarak verilebilse, genellikle yapıldığı gibi *Organon*'un ilk dört kitabı (*Kategoriler*, *Yorum Üzerine/Önermeler*, *Birinci Analitikler*, *İkinci Analitikler*) ile sınırlı kalınmayıp, *Topikler* ve *Sofistik Çürütmeler*'e de girilebilse (hatta *Retorik*'e, *Poetika*'ya ve Porphyrios'un *İsagoge*'sine de), bunun, mantık, ontoloji, metodoloji, bilgi, bilim ve dil felsefesi derslerine oldukça güçlü bir desteği olacağı açıktır.

Lisans programlarının (ister felsefe grubu eğitimi anabilim dallarının, ister felsefe bölümlerinin olsun) son yarıyıllarından birinde de, mantığın temel kavramlarına ve ilkelerine ilişkin başlıca sorunların tanıtıldığı mantık felsefesi alanını kuşatan, ayrıca mantık alanındaki gelişmelerin -ki, sembolik mantık derslerinde temel mantık alanını öğrenen öğrenci için mantığın açılımları olarak görülebilecek bu gelişmeler, özel mantık sistemleri ve çok-değerli mantıklar gibi yeni çalışmaların ortaya çıktığı, daha çok sembolik mantık alanındaki gelişmelerdir- yanı sıra, sembolik mantığın uygulama alanlarından da söz eden, her şeyin yerli yerine oturtulduğu, mantık serüvenine kuşbakışı bakılarak tarihçesinin de gözden geçirildiği, toparlayıcı bir ders, bu çerçevedeki mantık eğitime son bir nokta koymak açısından çok yararlı olacaktır. Böylece, öğrencinin, mantığın bağlantılandığı kuantum fiziği, olasılık kuramı, yapay zeka yaklaşımı gibi çok söz edilen güncel bilimsel araştırma alanlarından da bu bağlamda haberdar edilmesi olanaklı olabilecektir.

Felsefe grubu öğretmenliği programının mantık dersleri açısından yetkinleştirilmesi için de, son bir dersin, "mantık öğretimi" dersinin, alan öğretmenliği dersleri arasında yer alan "özel öğretim yöntemleri" veya "seçmeli" statüsüne sahip bir ders olarak tezsiz yüksek lisans programına alınmasında çok büyük bir yarar vardır. Böyle bir ders kapsamında yapılacak olan, ortaöğretimdeki mantık dersi öğretim programının değerlendirilmesi ve Talim ve Terbiye Kurulu tarafından beş yıl süreyle okutulması onaylanmış mantık ders kitaplarının (geçtiğimiz yıl piyasada satılmakta olan dokuz mantık kitabı bulunmaktaydı) incelenmesi sırasında, birkaç yarıyıl önce görülmüş olan mantık derslerinin konuları bellekler tazelenip yeniden anımsanırken, bu konulara ilişkin hataların ve eksikliklerin giderilmesi sağlanabilecek, dahası, program ve kitaplara ilişkin eleştirel yaklaşımlarla alternatif görüşler de üretilebilecektir. Ayrıca, bu derste, öğretmen aday öğrenciler, hazırladıkları küçük sunumlar aracılığıyla, hem sembolik hem de geleneksel mantık derslerinin işlenişine ilişkin olarak, özellikle "öğrenci-merkezli" bir mantık eğitiminin yöntem, strateji ve tekniklerini tartışarak araştırabileceklerken, bunların yanı sıra, bu öğrencilere, ileride verecekleri olası mantık derslerine ilişkin, planlama ve ölçme-değerlendirme uygulamaları da yaptırılabilir. Tüm bunlardan başka, staja gittikleri ortaöğretim okullarındaki uygulamalara ilişkin gözlemlerini, izlenimlerini ve deneyimlerini bu derste paylaşarak, olanı biteni eleştirel bir gözle değerlendirip, olması gereken üzerine de fikirler geliştirebileceklerdir.

KAYNAKÇA

- Brenner, William H. 1993. *Logic and Philosophy- An Integrated Introduction*, University of Notre Dame Press, Notre Dame.
- Grünberg, Teo. 1991. "Mantık ve Gerçeklik", *Türkiye 1. Felsefe-Mantık-Bilim Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Ülke Yayın Haber Ticaret Ltd. Şirketi, Ankara, 231-236.
- Kutlusoy, Zekiye. 2003. *Temel Sembolik Mantık*, Art Basın Yayın Kültür Hizmetleri Ltd. Şirketi, Ankara.
- Ural, Şafak. 2003. "Mantık, Matematik ve Felsefe İşbirliği", *Cumhuriyet Gazetesi, Bilim-Teknik Eki*, Sayı 866, 14.
- Yıldırım, Cemal. 1998. *Bilim Felsefesi*, 6. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.